

Шулюк Богдана Степанівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія

Тернопільського національного економічного університету

**ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО
МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Розкрито наукові підходи до розуміння принципів функціонування фінансового механізму на макро- й мікрорівнях, а також принципів реалізації партнерських відносин держави і приватного сектору економіки. Виокремлено принципи формування та функціонування фінансового механізму державно-приватного партнерства. Обґрунтовано необхідність їх законодавчого закріплення задля забезпечення виконання фінансових зобов'язань учасниками партнерства, активізації розвитку партнерських відносин держави і бізнесу у перспективі.

Ключові слова: *фінансовий механізм, державно-приватне партнерство, принципи формування, принципи функціонування, законодавче регулювання.*

Шулюк Богдана Степановна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов им. С.И. Юрия

Тернопольского национального экономического университета

**ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО
МЕХАНИЗМА ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА**

Раскрыто научные подходы к пониманию принципов функционирования фінансового механизма на макро- и микроуровне, а также принципов реализации партнерских отношений государства и частного сектора экономики. Выделены принципы формирования и функционирования фінансового механизма государственно-частного партнерства. Обоснована необходимость их законодательного закрепления для обеспечения выполнения

финансовых обязательств участниками партнерства, активизации развития партнерских отношений государства и бизнеса в перспективе.

Ключевые слова: *финансовый механизм, государственно-частное партнерство, принципы формирования, принципы функционирования, законодательное регулирование.*

Bohdana Shuliuk,

Ph.D. in Economics, Docent,

Associate Professor of Department of Finance named after S.I. Yuriy

Ternopil National Economic University

PRINCIPLES OF FORMATION AND FUNCTIONING OF FINANCIAL MECHANISM OF STATE-PRIVATE PARTNERSHIP

The scientific approaches to understanding the principles of functioning of the financial mechanism at macro and micro levels are highlighted. It is noted that the list of principles is not exhaustive, since it is constantly updated due to national and world changes. The scholars' interpretation of the principles of public-private partnership, which provide equality and certain guarantees of the state and private partner, mobility, flexibility, speed of making financial decisions, development and introduction of innovations is revealed. On the basis of generalization and systematization of existing approaches to the definition of the principles of «financial mechanism» and «public-private partnership», the principles of the financial mechanism of public-private partnership based on the consideration of domestic social challenges and requests of the economic space are highlighted. In particular, those that are inherent in the process of forming this mechanism (scientific validity and conformity, proportionality and balance, complexity, purposefulness, financial sufficiency, and alternatives) and those that determine the basic conditions for its functioning (neutralization of economic risks, hypothetical, operational, informational and public openness, efficiency, synergetic). This approach will enable participants in the partnership to create a financial mechanism aimed at solving state

problems regarding the development of strategic sectors of the economy and improving the quality of social infrastructure, increasing the profitability of a private partner. The necessity of their legislative consolidation is grounded in order to ensure the fulfillment of financial obligations by the partners of the partnership, the enhancement of the development of partnership relations between the state and business in the perspective.

Key words: *financial mechanism, public-private partnership, principles of formation, principles of functioning, legislative regulation.*

Постановка проблеми. Реалізація мети і завдань фінансової діяльності держави і приватного сектора здійснюється завдяки фінансовому механізму. Основним призначенням фінансового механізму державно-приватного партнерства, зокрема, є розвиток фінансових відносин партнерів, залучення фінансових ресурсів приватного сектора у галузі і сфери, які перебувають у власності держави і місцевих органів влади, а також використання приватної підприємницької ініціативи для підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. При цьому процес формування й функціонування згаданого механізму повинен будуватися на встановлених принципах, які, з одної сторони, базуються на закономірностях соціально-економічного розвитку держави, а з іншої – на особливостях реалізації партнерських відносин держави і бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку партнерських відносин держави і бізнесу розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. Брайловський, М. Євсенкова, І. Єгоров, Л. Іголкіна, О. Кіндзюр, Є. Котов, Ю. Лаврікова, І. Нейкова, О. Охінько, С. Пак, О. Романова, І. Тараненко, О. Татаркін, Є. Удовицька, О. Чмир, Ю. Шкворець та інші. Здебільшого науковці зосереджують увагу на проблемних аспектах, водночас дослідженню принципів його формування та функціонування приділяється недостатня увага, що негативно впливає на фінансову науку й практику. Тому, враховуючи викладене, тема дослідження є актуальною.

Мета статті полягає у встановленні переліку та змісту принципів формування і функціонування фінансового механізму державно-приватного партнерства, а також обґрунтуванні необхідності їх законодавчого закріплення.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі досі відсутні дослідження щодо визначення принципів фінансового механізму державно-приватного партнерства (далі – ДПП). Існують різні підходи до розуміння принципів функціонування фінансового механізму на макро- та мікрорівнях, а також принципів реалізації партнерських відносин держави та приватного сектору економіки. Відтак варто їх конкретизувати задля виокремлення принципів зазначеного механізму.

Здебільшого науковці виділяють наступні принципи функціонування фінансового механізму [1, с. 168; 2, с. 3]:

1. Цілісності, який забезпечує взаємозв'язок всіх елементів фінансового механізму.

2. Об'єктивної обґрунтованості всіх елементів фінансового механізму, склад яких повинен бути сформований з урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку економіки країни.

3. Взаємозв'язку фінансового механізму з економічними інтересами суб'єктів фінансових відносин. Використання елементів фінансового механізму має сприяти максимальному задоволенню потреб всіх учасників фінансових відносин у фінансових ресурсах, досягненню їх сталого розвитку та реального економічного ефекту від проведених фінансових операцій.

4. Зворотнього зв'язку, що передбачає постійний моніторинг стану складників фінансового механізму і впливу зовнішніх факторів на їх функціонування.

5. Гнучкості, який проявляється в здатності трансформуватися фінансовому механізму залежно від зміни зовнішнього середовища.

6. Достатності формування, ефективності та раціональності використання фінансових ресурсів.

7. Цільового характеру в процесі формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

На основі виділених авторами принципів варто констатувати наступне. По-перше, два останні принципи з наведених значною мірою стосуються одного із складників фінансового механізму – фінансового забезпечення, а не особливостей побудови та функціонування комплексного механізму.

По-друге, наведений перелік варто доповнити такими принципами, як цілеспрямованості (вирішення соціально-економічних завдань країни чи окремого регіону), ефективності та раціональності (формування такої структури фінансового механізму, яка забезпечить отримання бажаних результатів учасників фінансових відносин при найменших витратах), динамічності (вдосконалення структури фінансового механізму відповідно до вимог сьогодення), адаптивності (пристосування функціонування фінансового механізму до різних сценаріїв розвитку економіки країни), публічності та прозорості. Врахування зазначених принципів побудови фінансового механізму дозволяє охопити різні аспекти його функціонування, забезпечуючи тим самим комплексний підхід до реалізації мети і завдань фінансової політики держави, суб'єктів господарювання різних форм власності та населення.

Такий перелік принципів не є вичерпним, оскільки відображає базові характеристики функціонування фінансового механізму. Враховуючи його постійне вдосконалення, у вітчизняній практиці можуть з'являтися нові принципи в результаті загальнодержавних та світових змін.

Переходячи до характеристики принципів здійснення державно-приватного партнерства зауважимо, що кожен науковець по своєму підходить до розуміння згаданих принципів, обґрунтовуючи свою точку зору на основі власних наукових уподобань і проаналізованих фактів. Зважаючи на різні варіації принципів співробітництва, варто стверджувати про зростання інтересу науковців до вивчення даного поняття.

Необхідно відзначити, що в цілому відсутність єдності з приводу визначення принципів ДПП серед вітчизняних і зарубіжних вчених зумовило

те, що представники різних рівнів влади та приватні партнери вкладають власний сенс в це поняття, намагаючись реалізувати суспільно значущі завдання на взаємовигідних умовах. Так, Л. Іголкіна вважає, що принципи ДПП повинні бути спрямовані на задоволення суспільних інтересів. Тому виділяє наступні принципи [3]:

1) взаємної зацікавленості, відповідно до якого учасники державно-приватного партнерства повинні отримувати певну вигоду;

2) невтручання органу влади в господарську діяльність приватного партнера. Всі партнерські відносини регулюються договором і якщо одна зі сторін порушує його, то мета партнерства не буде досягнута;

3) терміновості, який означає необхідність встановлення і дотримання термінів: будівництва нових об'єктів, реконструкції діючих об'єктів, повернення позикових коштів, окупності інвестиційних та інших вкладень, партнерства загалом;

4) змагальності, тобто будь-яка юридична чи фізична особа має рівне право брати участь в конкурсі стосовно будь-якого об'єкту державно-приватного партнерства, за винятком об'єктів особливо важливого державного значення;

5) платності, відповідно до якого учасники ДПП повинні визначити вартість своїх вкладів, а також узгодити необхідну норму прибутку, з якої будуть повернуті інвестиції. Крім того, цей принцип дозволяє встановити норматив розподілу прибутку від діяльності ДПП, а також не допустити необґрунтованого підвищення цін на продукцію;

6) позитивного ефекту – важливий для всіх учасників державно-приватного партнерства. Для держави повинна бути врахована як бюджетна, так і соціальна складові (зростання реальних доходів населення, зниження соціальної напруженості, підвищення привабливості регіону для ведення підприємницької діяльності, створення робочих місць і т.д.), для інших учасників проекту – в основному економічний ефект, але можливі соціальний і синергетичний;

7) дотримання екологічних норм і правил, який повинен бути закріплений в тексті контракту в якості одного з його істотних умов.

Зазначені принципи свідчать про те, що ефективна співпраця держави і бізнесу можлива завдяки дотриманню: рівноправності і відповідальності всіх учасників ДПП, враховування інтересів обидвох сторін партнерських відносин не тільки в процесі забезпечення фінансування, але й розподілу кінцевого продукту. Проте такий авторський підхід не враховує виникнення політичних, інноваційних, екологічних ризиків, а також найпоширеніших – економічних ризиків. Адже в сучасних умовах ризик властивий усім сферам фінансових відносин, а його поява в основному спричинюється непевністю, відсутністю достовірної і повної інформації про події, а також неможливістю стовідсотково спрогнозувати розвиток цих подій. Тому визначальним принципом державно-приватного партнерства є оцінка можливих ризиків реалізації проектів та їх розподіл залежно від функцій, якими будуть наділятися сторони.

Відтак М. Євсенкова виділяючи такі принципи, як добровільність, рівність учасників, законність, свобода договору, недоторканість власності, економічна відповідальність, взаємна вигода [4, с. 199-200], акцентує увагу на важливості принципу розподілу ризиків і досягнутих результатів між учасниками партнерства. Згідно нього партнерам передається та частина ризиків, по котрій вони мають більше можливостей нейтралізувати їх негативні наслідки. Автор вважає, що із цим принципом тісно пов'язаний принцип «страхування ризиків державно-приватного партнерства». Він дає змогу знизити ступінь ризику завдяки попередньому (а в деяких випадках поточному та наступному) контролю страхової організації і передбачає здійснення виплат внаслідок настання страхового випадку. Цей принцип створює передумови для розвитку системи недержавного контролю за показниками виконання інвестиційних проектів державно-приватного партнерства.

Разом з тим у виділених авторами принципах не враховано оцінку бюджетної та суспільної ефективності створення державно-приватного партнерства, яка передбачає проведення фінансово-економічного аналізу щодо доцільності такої співпраці, встановлення критеріїв відбору та ранжування проектів ДПП. При цьому основним критерієм вибору партнера має бути не

мінімальна вартість ресурсів та джерел їх залучення, а можливість отримання максимального ефекту завдяки використанню потенціалу бізнесу.

Важливість даного принципу відображена у публікації О. Кіндзюри [5]. Автор обґрунтовує доцільність оцінювання ефективності співпраці держави та приватного партнера. Відтак вважає, що критерії відбору та ранжування проектів ДПП повинні здійснюватися з врахуванням показників їх бюджетної, фінансової та суспільної ефективності.

На думку науковця, в процесі здійснення державно-приватного партнерства учасники повинні дотримуватися принципу ефективності, тобто орієнтуватися на ефективне використання бюджетних коштів, фінансові інтереси приватного партнера, а також суспільні інтереси в процесі реалізації проекту. Відповідно, це зумовлює різнобічне уявлення сторін партнерських відносин про ефективність проектів ДПП, яку кожна зі сторін розуміє і оцінює самостійно. Саме тому, за оцінками міжнародних експертів, до 95% проектів ДПП зупиняються на стадії розробки або переговорів і не доходять до підписання [6].

При дослідженні принципів ДПП С. Пак зазначив, що для забезпечення ефективної співпраці держави і бізнесу важливим є принцип гнучкості, який передбачає здатність до зміни соціально-економічних пріоритетів, перегляду поставлених завдань, коригування складу і змісту виконуваних функцій, зміни спрямованості діяльності партнерів при відхиленні від встановлених показників [7]. Окрім того, вчений виділяє й інші принципи ДПП – якості, рівності інтересів сторін і свободи вибору дій, безперервності надання послуг, прозорості та зворотного зв'язку, невторчання, стимулювання і гарантій, платності, рівноправного (недискримінаційного) ставлення до іноземних компаній, конкуренції, відповідальності, ощадливості [7].

Як показує світовий досвід, одним з ефективних принципів ДПП є стимулювання інноваційної діяльності, а саме проведення наукових досліджень, впровадження інноваційних технологій, виробництва наукомісткої високотехнологічної продукції. Увагу на інноваційності ДПП також акцентує британський дослідник К. Бовіс, визначаючи ДПП як інноваційний принцип,

який використовується державним сектором для укладення угоди з приватним партнером. Однак даний автор припускає, що приватні структури вкладають свій капітал і інші ресурси в реалізацію проектів в певний час в межах бюджету, в той час як держава зберігає зобов'язання щодо надання суспільних послуг. Така кооперація приносить користь суспільству і сприяє інноваційному розвитку економіки та покращенню якості життя [8, с. 202].

Принципи державно-приватного партнерства свідчать про важливість здійснення таких партнерських відносин. Вони забезпечують рівність та певні гарантії держави і приватного партнера, мобільність, гнучкість, швидкість прийняття фінансових рішень, розроблення та впровадження інновацій.

На основі узагальнення та систематизації існуючих підходів до визначення принципів «фінансового механізму» і «державно-приватного партнерства», варто виділити наступні принципи фінансового механізму державно-приватного партнерства. Зазначені принципи варто поділити на ті, які властиві процесу формування згаданого механізму і ті, що визначають базові умови його функціонування (рис. 1).

Виокремлені принципи регламентують практичні аспекти функціонування фінансового механізму державно-приватного партнерства. Тому виступають його організаційною та правовою базою і повинні знайти відповідне законодавче відображення.

Висновки. Виділення принципів формування й функціонування фінансового механізму державно-приватного партнерства базується на врахуванні вітчизняних соціальних викликів та запитів економічного простору. Такий підхід дасть змогу учасникам партнерства сформулювати фінансовий механізм, спрямований на вирішення державних проблем стосовно розвитку стратегічних галузей економіки та покращення якості соціальної інфраструктури, підвищення дохідності приватного партнера.

Рис. 1. Принципи формування та функціонування фінансового механізму державно-приватного партнерства*

*Побудовано автором

Література:

1. Луковская Г. В. Принципы организации финансового механизма на региональном уровне. *Труды Псковского политехнического института (Строительство. Экономика)*. 2011. № 15.2. С. 168–170.
2. Путятинская Ю. В. Принципы и подходы к совершенствованию финансового механизма регулирования воспроизводства в лесопользовании (на материалах Республики Башкортостан). *Науковедение*. № 5. Том 7. С. 1–11.
3. Иголкина Л. М. Формы и принципы реализации государственно-частного партнерства. URL: <https://sworld.education/konfer27/703.pdf> (дата звернення: 20.06.2019).
4. Евсенкова М. В. Особенности формирования концептуальных основ и принципов государственно-частного партнерства в России. *Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС*. 2011. № 2. С. 193–201.
5. Кіндзюр О. С. Удосконалення ефективності державно-приватного партнерства у сфері ЖКГ. *Економіка. Управління. Інновації*. Випуск № 3 (15). 2015. URL: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=eui_2015_3_13 (дата звернення: 21.06.2019).
6. Ключевые рекомендации по оценке эффективности реализации проектов ГЧП. URL: <http://bujet.ru/article/246177.php> (дата звернення: 20.06.2019).
7. Пак С. В. Исследование принципов государственно-частного партнерства для повышения конкурентоспособности региональной экономики. *Новое слово в науке: перспективы развития*: материалы VII Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 15 янв. 2016 г.). В 2 т. Т. 2. Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. С. 272–276. URL: https://interactive-plus.ru/ru/article/16354/discussion_platform (дата звернення: 20.06.2019).
8. Bovis C. H. Risk in public-private partnerships and critical infrastructure. *European Journal of Risk Regulation: EJRR*. 2015. Vol. 6. № 2. P. 200–207.